

І.І. Павленко, д-р екон. наук, проф.
"Європейський університет"

В.Ю. Білінська (Колісецька), асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

У статті визначено особливості та значення інноваційно-інвестиційного забезпечення у підвищенні конкурентоспроможності сільського господарства. Розкрито взаємозв'язок інноваційної та інвестиційної діяльності з правовою складовою. Проаналізовано основні проблеми, які стримують розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності сільського господарства. Надано рекомендації щодо активізації інноваційно-інвестиційної діяльності аграрного сектора.

Ключові слова: сільське господарство, інноваційно-інвестиційне забезпечення, інноваційно-інвестиційна діяльність, конкурентоспроможність (КСП), інновації.

Постановка проблеми. Основним викликом світових інноваційно-технологічних процесів є розвиток сільського господарства, спрямованого на нарощування обсягів агровиробництва за рахунок використання новітніх технологій. Широке впровадження інновацій сприяє зростанню продуктивності праці, економії різних видів ресурсів, скороченню витрат і зниженню собівартості аграрно-продовольчої продукції, нарощуванню обсягів і підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва і, особливо, збільшенню інвестицій.

Проте, на сьогодні, в аграрній сфері економіки нашої країни розвиток інноваційної діяльності занепадає внаслідок військових дій, зменшення ринків збуту продукції, недосконалості законодавчої бази, недостатнього державного стимулювання інноваційної діяльності, обмеженості внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування інновацій та неможливості їх швидкої мобілізації, низького рівня інвестиційної привабливості галузі. Це потребує детального аналізу стану розвитку галузі, розробки ефективного механізму виходу з кризи та інноваційно-інвестиційного удосконалення в сфері вирощування та експортування сільськогосподарської продукції.

Створення інноваційно-інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства України є особливо актуальним в умовах високих темпів науково-

технічного прогресу, посилення конкуренції на вітчизняному та світовому ринках сільськогосподарської продукції, поглиблення інтеграційних і глобалізаційних процесів, що зумовлюють інтенсифікацію виробництва та потребу у пошуку інноваційних факторів підвищення конкурентоспроможності галузі.

Аналіз останніх публікацій. Проблема інноваційно-інвестиційного забезпечення сільського господарства є достатньо актуальною та багатогранною. Проблеми впровадження інновацій та залучення інвестицій розкрито та проаналізовано в працях таких авторів як П. Гайдучкий, Л. Дайнеко, М. Дем'яненко, М. Кісіль, П. Саблук, В. Савчук тощо. Необхідність забезпечення сільського господарства високоєфективними інноваційними технологіями розглядається В. Геєцем, В. Семиноженком, В. Хобта, М. Шарко та інші. Проте, незважаючи на численні дослідження науковців, питання активізації інноваційно-інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України залишається актуальним і потребує подальшого аналізу.

Невирішені частини проблеми. Євроінтеграція України зумовлює необхідність формування інноваційно-інвестиційної моделі розвитку сільського господарства, яка повинна бути спрямована на здійснення інноваційного прориву і виходу сільського господарства на європейські соціально-економічні параметри розвитку, в якій визначено механізми її реалізації, розроблено концепцію переходу аграрної економіки до інноваційної моделі розвитку, створено системи підготовки спеціалістів для основних галузей високотехнологічного виробництва, визначено джерела фінансування заходів щодо створення та функціонування інноваційної системи галузі тощо.

Впровадження таких змін неможливе без підприємств, що функціонують в сфері сільського господарства, для яких, на сьогодні, першочерговою проблемою є врахувати регіональні особливості агропромислового виробництва та визначити можливості впровадження у власну діяльність інновацій. Відповідно, становлення інноваційної моделі розвитку агропромислового виробництва є системною проблемою, що потребує подальших досліджень.

Метою статті є аналіз взаємозв'язку механізмів та факторів підвищення інноваційного потенціалу аграрного сектору, що є неможливим без активного залучення інвестицій та формування шляхів вирішення проблеми інноваційно-інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства в Україні для підвищення його конкурентоспроможності.

Результати дослідження. Розвиток сільського господарства значною мірою залежить від ефективної інноваційної та інвестиційної політики країни. Інноваційно-інвестиційний клімат країни розглядається як система цілеспрямованих дій, яка формується на державному та регіональному рівнях з метою залучення додаткових ресурсів (матеріальних, фінансових тощо). Саме детально розроблений механізм інвестиційної політики в сільському господарстві сприяє підвищенню інноваційної конкурентоспроможності галузі.

Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2015. – № 1(30)

На стан інвестиційної діяльності в аграрній сфері впливає фактор часу, в контексті періоду окупності вкладених коштів. Це проявляється через сезонність виробництва отримання прибутку та період вкладення у наступний цикл виробничого процесу, це є достатньо ризиковим і зумовлює інвестиційну непривабливість як галузі, так і підприємства, зокрема. Також, невідповідність рівня та динаміки цін на сільськогосподарську та промислову продукцію, що призводить до зниження прибутковості та зниження рівня КСП.

Проте рівень інвестування залежить не тільки від даних факторів, слід також враховувати:

- природо-географічні умови;
- економічне становище країни;
- стратегію державної політики;
- фінансову та податкову системи країни;
- зовнішньоекономічну діяльність;
- правове регулювання тощо.

Тобто, інвестиційна привабливість аграрного сектору формується в комплексі показників, що передбачають вивчення макроекономічних факторів впливу.

Одним із проблемних факторів є непослідовна та неефективна інвестиційна політика держави в сільському господарстві, якій є характерно: залишкове виділення коштів на потреби розвитку сектору, пряма підтримка проектів недержавних інвесторів, неефективний механізм використання бюджетних коштів, нерозвиненість інноваційної інфраструктури, несприятливі умови та низька мотивація для розвитку малого бізнесу на селі, низька ліквідність інвестицій, проблема економічних відносин між галузями, що призводить до низької рентабельності капіталу та інвестиційної привабливості. Крім цього, існує недостатність прямої державної інвестиційної підтримки (3,1% загального обсягу інвестицій, тоді як в галузі виробляється 17,4% ВВП України) [1]. Це викликає необхідність залучення коштів іноземних інвесторів. Аналіз показників табл. 1 свідчить про позитивну тенденцію до активізації інвестиційних процесів до 2011 року.

Таблиця 1

Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну за видами економічної діяльності (млн дол. США)*

Період	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Сільське господарство та мисливство	557,1	803,2	871,4	833,7	813,4	800,7	807,3	672,5

Джерело: складено авторами на основі [11]

Частка іноземних інвестицій на кінець 2014 року в сільське господарство складає 1,4% від загальних іноземних інвестицій в економіку України. З кожним

роком перелік країн, що інвестують в Україну розширюється. Так, інвестиції надходять із 136 країн світу. Більше половини загального обсягу надходжень належать 3-ом країнам-інвесторам: Кіпр (27,7%), Німеччина (14,1%) та Нідерланди (9,4%). На рис. 1 відображено ТОП-10 найбільших інвесторів України у 2014 році [2].

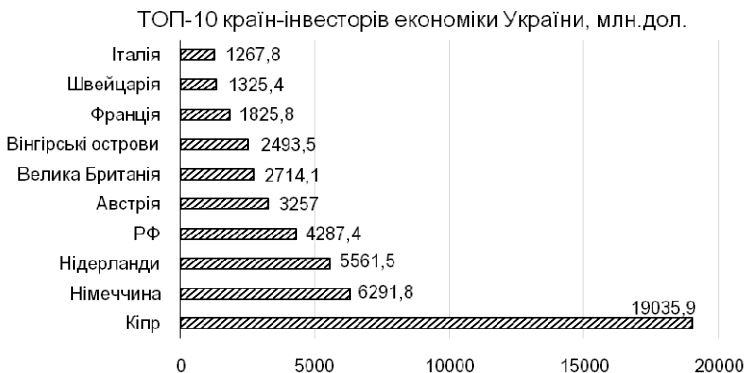


Рис. 1. Динаміка прямих іноземних інвестицій в економіку України країнами-інвесторами

Джерело: складено авторами на основі [2]

Особливим у структурі іноземного фінансування є те, що у рослинництво було вкладено 71,0% інвестицій, відповідно у тваринництво – 29,0%. Це можна пояснити тим, що небажання інвесторів інвестувати в тваринництво полягає у невідповідності продукції стандартам якості, прийнятими ЄС.

Існує також проблема регіональної диспропорції розподілу прямих іноземних інвестицій в Україні. Найбільше інвестицій було залучено в м. Київ – 24459,1 млн дол. (49,6% від загального обсягу), в Дніпропетровську область – 8006,2 млн дол. (16,2% від загального обсягу), Харківську область – 2745,7 млн дол. (5,6% загального обсягу), при тому, що 0,1% надходжень припадає на Чернівецьку, Тернопільську та Кіровоградську області [1]. Це є найбільшим недоліком у процесі інвестування сільського господарства та свідчить про необхідність детального аналізу областей з метою визначення пріоритетів.

При цьому, можна також зауважити у подвійності зв'язку інноваційно-інвестиційного процесу та КСП, а саме, з одного боку, здійснення інвестування на інноваційній основі сприяє підвищенню рівня КСП, а з іншого – інвестори прагнуть вкладати кошти тільки у конкурентоспроможні ефективні підприємства, від чого, відповідно, залежить віддача від інвестицій.

Разом з інвестиціями в країну надходять нові технології, прогресивні форми організації виробництва, новітні засоби праці, що дають можливість провести

певні зміни та удосконалити галузі національної економіки. Крім цього, спостерігається соціальний ефект від залучення іноземного капіталу та трансферу технологій, оскільки зростає зайнятість населення, з'являється можливість оновлення та модернізації виробництва, передача та удосконалення управлінських процесів та навичок, створення додаткових робочих місць. Тому, інвестори більше надають перевагу промисловості, хоча, інтерес до сільського господарства, на сьогодні, зростає. Тут потрібно враховувати не тільки ті ризики, які характерні для самого аграрного сектора, а й загальнонаціональні, наприклад, наслідки економічної кризи, механізми оподаткування, страхування та кредитування, нестабільність правового та політичного середовища в країні (різка зміна політичного курсу, політичні конфлікти, передвиборчий період тощо).

В Україні, інвестиційну діяльність регулюють наступні законодавчі акти:

- Закон України "Про інвестиційну діяльність" [5];
- Закон України "Про режим іноземного інвестування" [6];
- Закон України "Про державну програму заохочення іноземних інвестицій" [4];
- "Комплексна програма підтримки села на період до 2015 року" [9];
- Господарський кодекс України [3].

Якщо в провідних країнах світу, іноземні інвестори захищені законом та існує чіткий механізм інвестиційного процесу, то в Україні для них існує проблема суперечливості нормативних актів, високого рівня бюрократизації, корупції, захисту прав власності, слабкості судової системи, недосконалості законодавчого забезпечення процесу інвестування, зміни умов залучення іноземних інвестицій тощо. Дані проблеми відображають недосконалість законодавчої бази.

Інвестиційна діяльність впливає на інноваційний розвиток сільського господарства, оскільки виробники самостійно обмежені у можливостях зростання технічного забезпечення та оснащення аграрного виробництва, впровадження ресурсозберігаючих та очисних технологій, введення системи консультування як із іноземними, так і з внутрішніми інвесторами. Відповідно, активне залучення інвестицій у процеси інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств є основою для підвищення КСП.

В Україні сільськогосподарська діяльність не достатньо чутлива до інновацій, оскільки, до сьогоднішнього часу, не спостерігаються усвідомленість та прийняття інновацій суб'єктами господарювання. Для прикладу, до кризи 2008 року, менеджери підприємств не сприймали інновацій як чинника прориву у власній діяльності, однак, післякризові роки засвідчили необхідність стимулів до створення високоякісних продуктів, що в свою чергу, вимагає кардинальних змін. Відповідно, інновації стають стратегічним напрямом підприємств, що суттєво впливає на КСП як самого підприємства, так і виробленої продукції на ринках.

У сільському господарстві розроблення інновацій та їх впровадження пов'язані, перш за все, з новими сортами рослин, виведенням нових порід

тварин, нової техніки, новими ресурсозберігаючими технологіями, застосування яких у більшості випадків змінює характерні властивості сільськогосподарської продукції, що виробляється, але не призводить до появи нових видів продукції. Відповідно до видів інновацій в сільському господарстві (табл. 2) їх використання в результаті призводить до отримання економічного, соціального, екологічного та інших видів ефекту.

Таблиця 2

Інновації в сільському господарстві	
Тип	Застосування
Економічні	- тривалий термін окупності;
Природні	- дослідження живих організмів; - залежність від природної зони та клімату; - поліпшення існуючих порід, сортів, технологій зокрема;
Соціальні	- підвищення рівня життя сільського населення; - збільшення продовольчої забезпеченості населення продуктами харчування; - високі вимоги до якості продукції, яка отримується в результаті впровадження; - необхідність у висококваліфікованих кадрах для розробки, впровадження і використання;
Структурні	- тісний зв'язок з виробництвом; - залежність від державної підтримки; - провідна роль належить науково-дослідним установам; - використання кількох напрямків: екології, біології, механіки тощо.

Джерело: складено авторами на основні [8]

Проте, крім зазначених, важливих удосконалень та нововведень потребує технічна база. Вітчизняне машинобудування спроможне щорічно виготовити 300 одиниць комбайнів та 5 тис. тракторів в середньому, що є недостатнім відповідно до потреб аграріїв. Дефіцит високотехнологічної техніки та новітнього обладнання забезпечується шляхом імпорту, проте для виробників це вимагає додаткових витрат та залучення коштів [1].

Крім технічних інновацій, для підвищення КСП сільського господарства існує необхідність останніх і в інших аспектах:

- організаційно-економічні, які полягають в зміні чи удосконалєнні організації системи зберігання, переробки та реалізації продукції, покращення умов, підвищення безпеки праці;
- біологічні інновації, які спрямовані на удосконалення процесу виробництва вже існуючих видів рослинницької та тваринницької продукції, результатом чого є покращення якості, зменшення собівартості, здешевлення тощо;

Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2015. – № 1(30)

- технологічні, що ґрунтуються на дотриманні рекомендованих пропорцій та вимог у структурі посівів, раціональне поєднання галузей сільського господарства з метою раціонального використання земельних ресурсів;

- екологічні інновації, що сприятимуть зменшенню негативного впливу на земельні ресурси добрив, шкідливих речовин, що синтетично впливають на ріст рослин і тварин, виснажують ґрунти, що, в свою чергу, впливає на їх родючість [8].

Однак, впровадження даних інновацій неможливе без чітко сформованої інвестиційної діяльності, це і пояснює їх тісний взаємозв'язок. Відповідно, можна виділити коло проблем, які впливають на інноваційно-інвестиційний розвиток сільського господарства та підвищення конкурентоспроможності:

- 1) недосконалість нормативно-правової системи;
- 2) низький рівень стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності;
- 3) високий рівень ризику та витрат на ведення господарської діяльності;
- 4) несприятливі умови для залучення інвестицій;
- 5) повільне впровадження нових технологій;
- 6) високий рівень конкуренції на ринку сільськогосподарської продукції [2].

Існуючі проблеми потребують негайного вирішення, оскільки гальмують розвиток сільського господарства України, що, в свою чергу, впливає на рівень конкурентоспроможності національної економіки. До перспективних шляхів вирішення можна віднести:

- удосконалення законодавства щодо іноземних інвестицій та розробки чіткого процесу інвестування для подолання корупції, зменшення рівня бюрократизації та інше;

- розробку державної стратегії, спрямованої активізації інвестиційного та інноваційного клімату;

- формування інвестиційних ресурсів пропорційно до галузей сільського господарства;

- створення системи мотивації для впровадження інновацій;

- підвищення ефективності планування, організації та контролю інноваційною діяльністю;

- підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, забезпечення зростання фінансових накопичень та їх трансформацію в інвестиції, що сприятиме підвищенню рівня КСП;

- спрощення процедур, які регламентують взаємовідносини між державою і підприємцями в галузі залучення іноземних інвестицій [10].

Висновки. Отже, інновації та інвестиції тісно пов'язані між собою, однак значний позитивний економічний ефект досягається при цільовому спрямуванні інвестиційних надходжень, що впливає на рівень конкурентоспроможності сільського господарства країни.

Реалізація запропонованих заходів дасть змогу вирішити ряд проблем у найкоротші терміни та підвищити інноваційно-інвестиційну привабливість та конкурентоспроможність аграрного сектору.

Вирішення проблеми покращення інноваційно-інвестиційного процесу з метою підвищення КСП сільського господарства на регіональному рівні визначає завдання подальших наукових досліджень.

Література

1. Агробізнес України – 2014. [Електронний ресурс] // Інфографічний довідник. – Режим доступу : <http://agrex.gov.ua/wp-content/uploads/Infografika-silskogo-gospodarstva-Ukrayini-vidBakerTilly-ta-Latifundist.pdf>.

2. Гавришків І. Р. Сучасні проблеми залучення іноземних інвестицій в Україну / І. Р. Гавришків // Сталий розвиток економіки. – 2013. – №1. – С. 221-224.

3. Господарський кодекс України від 24 жовтня 2013 року № 663-VII Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – ст.144 [із змінами та доповненнями] [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

4. Закон України "Про державну програму заохочення іноземних інвестицій" від 22 березня 1996 року № 96/96 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – №6. – ст.28 [із змінами та доповненнями] [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [сайт]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3744-12>.

5. Закон України "Про інвестиційну діяльність" від 15 квітня 2014 року № 1206-18 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1991. – №47. – ст. 646 [із змінами та доповненнями] [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [сайт]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.

6. Закон України "Про режим іноземного інвестування" від 4 серпня 2013 року № 406-18 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – №19. – ст.80 [із змінами та доповненнями] [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [сайт]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80>.

7. Кісіль М. І. Стратегічні напрями інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства / М. І. Кісіль // Економіка АПК. – 2012. – №9. – С. 36-39.

8. Кот О. В. Теоретичні аспекти інноваційного розвитку аграрного сектору економіки та його організаційно-економічне забезпечення / О.В. Кот // Проблеми в аграрних формуваннях та його наслідки // Проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку. – 2011. – № 1. – С. 57-63.

9. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Комплексної програми підтримки села на період до 2015 року" від 4 грудня 2013 року № 875 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2007. – №1158. – [із змінами та доповненнями] [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF>.

10. Прокопець Л. В. Відкрита економіка: перспективи позиціонування України у світовій господарській системі / В. Л. Прокопець // Вісник ОНУ ім. І. І. Мечнікова. – 2013. – Т. 18. – Вип. 2/1. – С. 105-107.

Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2015. – № 1(30)

11. Прямі іноземні інвестиції в економіці України за 2000-2014 рр. [Електронний ресурс] // Держкомстат України: [сайт]. – Електрон. дані // – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

References

1. Ahrobiznes Ukraine – 2014. [Elektronnyy resurs] // Infografichnyy dovidnyk. – Mode dostupu: <http://agrex.gov.ua/wp-content/uploads/Infografika-silskogo-gospodarstva-Ukrayini-vid-BakerTilly-ta-Latifundist.pdf>.

2. Gavryshkiv I. G. Modern problems of attracting foreign investment in Ukraine / IR Gavryshkiv // sustainable economic development. – 2013. – №1. – P. 221-224.

3. Commercial Code of Ukraine on October 24, 2013 № 663-VII Supreme Council of Ukraine (BD). – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – St.144 [amended] [electronic resource] // The Verkhovna Rada of Ukraine: [site]. – Access : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

4. Law of Ukraine "On State program to encourage foreign investment" from March 22, 1996 № 96/96 // Supreme Council of Ukraine (BD). – 1994. – №6. – Article 28 of the [amended] [electronic resource] // The Verkhovna Rada of Ukraine: [site]. – Access : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3744-12>.

5. Law of Ukraine "On investment activity" from April 15, 2014 № 1206-18 // Supreme Council of Ukraine (BD). – 1991. – №47. – Art. 646 [as amended] [electronic resource] // The Verkhovna Rada of Ukraine: [site]. – Access : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.

6. Law of Ukraine "On foreign investment" from August 4, 2013 № 406-18 // Supreme Council of Ukraine (BD). – 1996. – №19. – Article 80 [amended] [electronic resource] // The Verkhovna Rada of Ukraine : [site]. – Access : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80>.

7. Kisil M. I. Strategic Directions investment support agricultural development / M. I. Kisil // Business APC. – 2012. – №9. – P. 36-39.

8. Kot A. V. Theoretical aspects of innovative development of the agricultural sector and its organizational and economic security / A. V. Kot // Problems in agricultural units and its implications // Problems of investment and innovation development. – 2011. – № 1. – P. 57-63.

9. Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Comprehensive Program to support the village until 2015" on December 4, 2013 № 875 // Supreme Council of Ukraine (BD). – 2007. – №1158. – [Amended] [electronic resource] // The Verkhovna Rada of Ukraine : [site]. – Access : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF>.

10. Prokopets L. V. Open Economy: Prospects Ukraine positioning in the global economic system / V. L. Prokopets // Bulletin ONU. IIMechnikov. – 2013. – Vol. 2/1. – P. 105-107.

11. Foreign direct investment in Ukraine's economy for years 2000-2014. [Electronic resource] // State Statistics Committee of Ukraine : [site]. – Email. // data. – Access : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

И. И. Павленко, д-р экон. наук, проф.

В. Ю. Белинская (Колисецкая), асп.

КНУ имени Тараса Шевченко

ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА В УКРАИНЕ

В статье определены особенности и значение инновационно-инвестиционного обеспечения в повышении конкурентоспособности сельского хозяйства. Раскрыта взаимосвязь инновационной и инвестиционной деятельности с правовой составляющей. Проанализированы основные проблемы, которые сдерживают развитие инновационно-инвестиционной деятельности сельского хозяйства. Даны рекомендации по активизации инновационно-инвестиционной деятельности аграрного сектора.

Ключевые слова: сельское хозяйство; инновационно-инвестиционное обеспечение; инновационно-инвестиционная деятельность; конкурентоспособность (КСП); инновации.

I. Pavlenko, Ph.D., Professor

V. Bilinsky (Kolisetka), Postgraduate student

Taras Shevchenko Kyiv National University

INNOVATION AND INVESTMENT SUPPORT OF AGRICULTURE DEVELOPMENT IN UKRAINE

The article defines the features and value innovation and investment security in enhancing the competitiveness of agriculture. the relationship of innovation and investment activity with legal component is disclosed. The paper analyzes the main problems that hinder the development of innovation and investment in agriculture. Recommendations to enhance innovation and investment activities of the agricultural sector are proposed.

Keywords: agriculture; innovation and investment support; innovation and investment; competitiveness (PCB), innovation.